

Majda Travnik Vode

Vinko Möderndorfer: *Kot v filmu*.

Ilustriral Damijan Stepančič. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga, 2013.

“Če te kaj ne skvari, do desetega leta še nismo otroci tega sveta,” je v enem svojih zadnjih intervjujev izjavila pesnica Meta Kušar. Lepo, skoraj ganljivo je, da se umetniki (in z njimi pravzaprav večina običajnih ljudi) tega zavedajo intuitivno, ne da bi jim kdor koli posebej spregovoril o tem. Čistost otroškega srca je morda ena zadnjih nedotakljivih domen sodobnega sveta, morda ne bi pretiravali, če bi rekli: ena naših zadnjih svetinj. Otrok nas razoroži kot nihče drug. Pred njim se ustavi skoraj vsak odrasel, povleče zavoro, nihče noče biti tisti prvi, ki bi ga porinil čez prag nedolžnosti.

Tega se zavemo tudi ob branju besedil avtorjev, ki so pretežni del svojega opusa namenili odrasli publiki in jih poznamo kot neposredne družbene kritike, ki brez dlake na jeziku in brezkompromisno razgaljajo stvarnost. Ko pa kateri od 'odraslih' avtorjev prestopi v polje mladinske ali otroške literature, se po navadi zgodi velikanski preobrat, presenetljivo, ganejo in navdušijo nas njihova ljubeznivost, mehkoba, obzirnost, nežen humor ter velika sposobnost empatije in rahločutnega vživljanja v otroško perspektivo. V zadnjih letih v mladinski in tudi že otroški literaturi vse pogostejše srečujemo teme, kakršnih včasih skoraj ni bilo: ločitev staršev, medvrstniško nasilje, družbena izključenost in zaznamovanost, bolezen, zloraba ... Kot rečeno, pa se bolečih tem avtorji del za mladino v veliki večini lotevajo z velikim poslušom, pravzaprav ravno obratno kot pri pisanju za odrasle, kjer naj dobra literatura čim bolj žgoče razgreba rane in razkriva napake sveta; tu skušajo avtorji poškodovanim otroškim ali najstniškim dušam povrniti zaupanje in podariti pozitiven življenjski nazor, okoliščine odraslega sveta pa razložiti čim bolj smiselno in pogosto tudi spravljivo. Takšne, z resničnim čustvenim, etičnim in spoznavnim angažmajem napisane knjige svojim naslovnikom nedvomno *v resnici pomagajo*, ne ostajajo samo v polju literature, ampak so mlade bralce sposobne resnično nagovoriti v njihovih stiskah ter jih dejansko podpreti

v resničnem življenju. Morda so mladi bralci za 'tolažbo literature' tudi *a priori* bolj dovzetni kot 'debelokožna' odrasla publika.

Čeprav je Vinko Möderndorfer v stiku z otroško literaturo že dolgo, in je v zadnjem času napisal na primer trilogijo o mačku Mikiju *alias* Langusu, osamljeni deklici Gaji in vesoljski čarovnički Gajki, je *Kot v filmu* njegov prvi mladinski roman. Sam je povedal, da ga je k pisanju knjige spodbudil razpis Mladinske knjige za nagrado modra ptica, na katerem je nato osvojil prvo nagrado. Sicer pa je roman z glavnim junakom Gašperjem posvečen tudi nekemu resničnemu Gašperju, 'ki je čisto drugačen'.

Gašperju iz romana, ki komaj čaka, da bo dopolnil dvanajst let, se varni svet, v katerega nas sam popelje z uvodnim stavkom: "Moje življenje je okej," začne lepega dne spreminjati tako hitro, da si ga ne zna več razložiti. Da je nekaj narobe, zazna, ko opazi, da mama vse več časa presedi ob oknu in brezizrazno zre v oblake. Iz radovednosti še sam sede na njen sedež in se na lastne oči prepriča, kaj mama od tam pravzaprav vidi. Ugotovi, da mama gleda v Nič. Iz najboljše mame na svetu se je prelevila v *opazovalko oblakov*, kot jo slednjič poimenuje Gašperjev ata. Sicer je trenutno brezposelna, še nedolgo nazaj pa je hodila v službo, delala kot računovodkinja, popoldne doma pekla palačinke, pospravljala in si zraven popevala. Nekoč je hotela postati slikarka, a zato, kot mu razloži, ni bila dovolj dobra. Ker se mama tudi sicer obnaša zelo čudno, Gašperja zaskrbi, ali ni morda postala narkomanka. Ker se z njim nihče več ne pogovarja, mu ne preostane drugega, kot da odgovore na vsa nerazumljiva vprašanja in pomen novih *pojmov*, ki vdirajo v njegov dom, išče na internetu ali pa si stvari razlaga iz filmov, ki jih je videl, bondovskih vohunk ali cenениh grozljivk. Toda ne google ne filmi mu tega, kaj se dogaja, niso sposobni razjasniti, zaključki, ki jih povleče iz digitalnega sveta, le še povečujejo njegovo tesnobo in dodatno napihnejo njegove strahove: ko na primer iz pogovora med odraslimi izve, da se je njegov oče zadolžil pri 'sumljivih ljudeh', si misli, da se je ata zapletel z mafijci in nato ponoči doživlja nočno moro. Ko Gašperjeva mama posumi, da jo mož vara, ta pa jo nato obtožuje, da vohuni za njim, Gašper iz tega v spektakularni filmski logiki sklene, da sta njegova starša najbrž vohuna in doma skrivaj trenirata za službo. Gašperja na kosilo čedalje večkrat pošljejo v MacDonald's, mama in oče se izgubljata vsak v svojem svetu in se zanj skoraj ne zmenita več. Kot nalašč se stvari stopnjujejo ravno ob koncu šolskega leta. V šoli je Gašper med najboljšimi učenci, sicer pa ima tam le enega prijatelja in prijateljico, ki pa je to le popoldne, na skypu, ko nihče ne vidi, da se družijo z njim. Ker Gašper ni najbolj priljubljen, ima seveda težave z razrednima ustrahovalcema. Vendar ravno zdaj, ko se mu težave kopičijo, nekako najde moč in obe gorili nepričakovano matira.

Ko Gašper nekega dne pride domov, mame ni več. Ker nima drugega pojasnila, si spet pomaga s filmsko razlago, da so mamo ugrabili vlomilci ali teroristi. Pokliče policiste, ki jim razloži, da so mamo ugrabili. Nato z očetom, ki se mu zlaže, da je mama odšla na počitnice, nekaj dni ostaneta sama, tik pred koncem šole pa oče sinove stvari enostavno zloži v vrečko z napisom Znižanje do 70 %, ga naloži v avtomobil in odpelje ... v neznano.

Tam, v *nekem čisto drugem filmu*, se Gašperjev svet postavi na glavo, raztrešči, vnovič sestavi, in ko končno dočaka dvanajsti rojstni dan, z nalivnim peresom (!) že zapiše prvo bilanco spoznanj, do katerih se je dokopal v svojem kratkem življenju. Med drugim zapiše:

V življenju je treba:

pomiti posodo (včasih),

si vzeti predah (vedno),

gledati in videti (tudi vedno),

strmeti v belo, da lahko bolje vidiš barve,

spoznati, da je svet zanimivejši kot na filmu,

če si želiš slikati, potem ne postani računovodja.

Gašperjevo življenje po številnih pretresih doživi spreten, prepričljiv in dokončen zasuk na bolje in fantič po prezgodnji težki življenjski preizkušnji znova varno pristane v svetu trdnih vrednot. Vse, kar ni bilo dobro, instantni svet MacDonald'sa, googla in tretjerazrednih filmov, je odpadlo, namesto tega pa se v ospredje prebijejo povsem druga načela: avtentično bivanje, pristni in odkriti medsebojni odnosi, zdravilno, rousseaujevsko navdušeno sožitje z naravo in živalmi, humoren pogled na stvari. Roman živahno, nevsiljivo in prepričljivo promovira tudi ljubezen do knjig, odkrivanja besednega zaklada in celo veselje do izumljanja novih besed; pridobljena besedna modrost pa naj nato služi kot orodje za spoznavanje in razumevanje samega sebe, bližnjih in sveta. Skratka, roman v zaključku ljubeče in inteligentno zalije razpoke in učvrsti temelje nekega otroškega sveta, ki so se za trenutek nevarno zamajali. Intenca besedila je jasna: otroški svet mora stati trdno in dolžnost odraslih je, da je tako.

Ob tem občudovanje vzbujata avtorjevo obvladovanje snovi oziroma, poenostavljeno rečeno, njegova umetnost pripovedovanja. *Kot v filmu* je namreč prava demonstracija dolgega, večdesetletnega pridobivanja pisateljske kilometrine. Vse komponente besedila se ujemajo in se medsebojno podpirajo, fabula, vodenje pripovedi, slog, vse je usklajeno in uglašeno ter skupaj s podobami Damijana Stepančiča, ki tokrat ilustrirajo le začetke poglavij, oblikuje dovršen pripovedni monolit.